

В. М. Владимиров // Вісник Київського міжнародного університету. Журналістика. Медіалінгвістика. Кіномистецтво. — Вип. 4. — К. : КиМУ, 2005. — С. 6—17.

7. Горська К. О. Медіаконтент цифрової доби: трансформації та функціонування : дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук із соц. ком. : спец. 27.00.01 — «Теорія та історія соціальних комунікацій» / К. О. Горська. — К., 2016. — 416 с.

8. Завгородня Л. В. Стереотипи породження та сприймання журналістського твору (на матеріалі газетних текстів) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 — «Журналістика» / Л. В. Завгородня. — Черкаси, 2003. — 192 с.

9. Кирилова О. В. «The Guardian»: від другорядної манчестерської газети до одного з найбільш цитованого медіа світу / О. В. Кирилова // Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія : Соціальні комунікації. — 2013. — № 12. — С. 60—67.

10. Михайлов С. А. Современная зарубежная журналистика : учебн. / С. А. Михайлов. — СПб. : Михайлова В. А., 2005. — 319 с.

11. Соколов В. С. Периодическая печать Великобритании : учеб. пособ. / В. С. Соколов, С. М. Виноградова. — СПб., 2000. — 112 с.

УДК 070.19(303.725.37)

О. Д. Яковченко

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Конвергентні процеси в контексті розвитку української служби «Радіо Свобода»

Яковченко О. Д. Конвергентні процеси в контексті розвитку української служби «Радіо Свобода». Досліджено процес переходу традиційного медіа з давньою історією у конвергентне, простежено організаційні, професійні та жанрові особливості, що супроводжують переформатування. На конкретних прикладах розглянуто жанрово-тематичне наповнення веб-сайту та особливості діяльності «універсальних» та «класичних» журналістів «Радіо Свобода», які створюють матеріали не тільки для основних платформ розповсюдження, а і для нових, суміжних.

Ключові слова: *конвергенція, мультимедійність, радіожурналістика, «Радіо Свобода», «Радіо Вільна Європа», конвергентний ньюзрум, веб-сайт, інтерактивність, сторітеллінг.*

Яковченко О. Д. Конвергентные процессы в контексте развития украинской службы «Радио Свобода». Исследован процесс перехода традиционного медиа в ряды конвергентных, отслежены организационные, профессиональные и жанровые особенности, которые сопровождают переформатирование. На конкретных примерах рассмотрено жанрово-тематическое наполнение сайта и особенности деятельности «универсальных» и «классических» журналистов «Радио Свобода», которые создают материалы не только для основных платформ распространения, но и для новых, смежных.

Ключевые слова: *конвергенция, мультимедийность, радиожурналистика, «Радио Свобода», «Радио Свободная Европа», конвергентный ньюзрум, веб-сайт, интерактивность, сторителлинг.*

Yakovchenko O. Processes of convergence in the context of development of the «Radio Liberty» (Ukrainian service). Transitional process that occurs inside traditional media with a long history and leads it towards converged media is observed in the article. Convergence can affect media in different ways. It can be noticeable at many levels, including organizational (when the team of «Radio Liberty» journalists works in converged newsrooms), professional (when «universal journalists» appear among young and skilled workers) and genre level (when journalists create multimedia products). We observed particular features of refreshed «Radio Liberty» Website and used concrete samples to show, how both «universal» and «classic» journalists of «Radio Liberty» create content for main and adjacent platforms. Traditional genres of press, radio and television journalism do not disappear, they transform, because journalists use resources of platforms that provide journalistic product to the audience. Because of that we can experience non-text forms of media content, like infographics, coub, «snowfall».

Keywords: *convergence, multimedia, radiojournalism, «Radio Liberty», «Radio Free Europe», a convergent newsroom, Website, interactivity, storytelling.*

Конвергенція – це багатоаспектний процес, який набув великого значення на сучасному етапі розвитку журналістики. Конвергенція (від лат. *convergo* – зближуватися, сходитися) – це зближення, злиття різних за своєю природою засобів масової інформації у єдине ціле з боку організаційної структури та технології передачі взаємопов'язаної, консолідованої інформації [12:107].

Дискусії про конвергенцію отримали широкий практичний сенс лише у 1990-х роках, після того, як інтернет став частиною повсякденного життя мільйонів людей [3:11-12]. На території України та за кордоном питання конвергенції досліджували такі науковці, як О. Вартанова, Л. Землянова, А. Качкаєва, М. Корнев, М. Лукіна, С. Силантьєва, В. Хелемендик, В. Шеремет, Л. Шістьоркіна.

Інтерес до цього явища зумовлений зростанням кількості конвергентних ЗМІ на світовому та українському медіапросторі. У «режим конвергентності» переходять як молоді медіа, так і ті, що мають багаторічну історію. Прикладом традиційного ЗМІ, яке долучилося до когорти конвергентних, є «Радіо Свобода». Це некомерційна американська інформаційна служба, заснована в 1949 році. Перша з іноземних радіостанцій, «ворожих голосів», що спрямовували мовлення на територію СРСР в умовах «холодної війни» з США (сигнал радіостанції «глушили» аж до 1988-го року) [7].

Перший україномовний ефір радіо «Визволення» (таку назву мала служба до 1959 р.) вийшов 16 серпня 1954 року [2:212-224]. Сьогодні «Радіо Свобода» має більше 35 мільйонів слухачів у всьому світі, яких обслуговує 23 бюро, розташовані в країнах Східної та Південно-Східної Європи, Кавказу, Центральної Азії та Близького Сходу [17:106–108]. Українська редакція «Радіо Свобода» має офіси у Києві та Празі. Директор української служби «Радіо Свобода» у Празі – Мар'яна Драч, головний редактор київського бюро «Радіо Свобода» – Інна Кузнецова.

Як відомо, конвергенція у журналістиці – це явище, яке відбувається на багатьох рівнях: організаційному, професійному, жанровому. На думку Мар'яни Драч, у сучасному інформаційному середовищі не можна робити ставку лише на формат радіо. Починаючи з 2001 року, головна платформа «Радіо Свобода» – інтернет-сторінка, невід'ємною частиною якої є візуальна складова [6]. Саме тоді розпочалася ретрансляція прямого ефіру через інтернет у форматі Real Audio, а пізніше – і Windows

Media. Сьогодні редакція має конвергентний ньюзрум, з кінця 2015 року – власну студію для запису програм.

Досвідом переходу у конвергентний формат Інна Кузнецова поділилася під час майстер-класу для студентів Школи журналістики Українського католицького університету. За її словами, цей процес протікав достатньо швидко, адже, окрім досвідчених журналістів, до редакції долучаються молоді спеціалісти, які з легкістю опановують сучасні технології виробництва контенту. Крім того, для них проводять тренінги в Києві та Празі. Цікаво те, що українська редакція цього ЗМІ не є командою-новатором: якщо йдеться про нововведення, то журналісти частіше переймають досвід закордонних колег.

Конвергентна редакція «Радіо Свобода» розташована на третьому та четвертому поверхах будівлі за адресою м. Київ вул. Хрещатик, 19-А. На третьому поверсі працюють «телевізійники», саме тут знаходиться студія, розміщено усе телеобладнання, гримерки. На цьому ж поверсі розташовані робочі місця журналістів, які займаються монтажем. Вхід на цей поверх – за перепусткою. На четвертому поверсі працюють інші журналісти (новинарі, «Донбас. Реаліі» і т.д.), там же – звукозаписувальні студії та продакшн-студія, кабінет головного редактора. Журналісти збираються на спільні для усіх поверхів планерки, підтримують спілкування.

На сьогодні «Радіо Свобода» має власний веб-сайт, YouTube – канал з прямими трансляціями, ефірами та актуальними відеопідкастами і сторінки у соціальних мережах. За сучасним Українським законодавством, закордонний мовник, яким є «Радіо Свобода», не може мати власних радіочастот. Транслявання аудіо-контенту відбувається за допомогою подкастів на сайті та радіостанціях-партнерах. Не зважаючи на те, що це ЗМІ робить ставку на мультимедійність, поки що не йдеться про скорочення кількості аудіо-контенту. Навпаки, додаються нові напрямки (наприклад, трансляції для Криму та Донбасу) [10].

Щоб успішно використовувати ресурси інтернет-платформ та утримувати увагу аудиторії, штат працівників конвергентних медіа має володіти технологіями створення мультимедійних жанрів, розширювати межі своїх вмій за рахунок освоєння фото- та відеотехніки, навичок дизайну та режисерування матеріалів. Працівники конвергентних редакцій створюють матеріали

не тільки для основних платформ розповсюдження, а і для нових, суміжних.

Із суто радійного контенту, наявного на сайті «Радіо Свобода», можна назвати програми «Свобода сьогодні», «Ранкова свобода», «Європа на зв'язку» (хоча й у них є натяк на конвергентність – звернення до соціальних мереж), усе інше передбачає мультимедійність. Наприклад, програми «Ваша свобода», «Ми разом», «Суботнє інтерв'ю», «Молодь плюс» переросли із радіо у телевізійні. Інна Кузнецова називає такі програми «радіо в телевізорі»: «Бо це не телепрограма. Сидить ведучий, щось говорить, картинка мало, вона не така, як треба. Але ми намагаємося боротися з собою. Іноді нам закидають, що ми, радіо, робимо телевізійні проекти. А дехто каже навпаки: "Навіщо вам радіо, його ніхто не слухає, робіть телепрограми". Мені здається, що має існувати і те, і інше» [10].

Поштовхом до переходу у відео-формат стали стріми (прямі включення), які робили журналісти під час парламентських виборів 2012 року. Одна з перших трансляцій велася із виборчої комісії 223 виборчого округу м. Київ. Журналіст майже не робив коментарів, трансляція тривала цілодобово. Такий формат знайшов схвалення аудиторії, тому редакція почала вдосконалювати технічну частину: до осені 2013 року спорядила журналістів кращими камерами, «портативний рюкзак» з усім приладдям став значно легшим, а, отже, мобільнішим.

Одночасно зі стрімами журналісти почали робити телепрограми. Відео-продуктом «Свободи» зацікавилися провідні телеканали. Зараз редакція переживає період розвитку відео-складової. Вона виробляє якісний контент, продовжує реагувати на важливі для країни події: наприклад, з 2014 року існує телепрограма «Донбас. Реалії» (виходить на телеканалах «Донбас» та «Еспресо»), а з січня 2016 року – однойменна радіопередача, яку можна послухати на сайті «Радіо Свобода» та на частоті «Громадського радіо». «Крим. Реалії» також існує з літа 2014 року: спочатку був створений сайт, потім – телепрограма для Каналу «24» та радіопрограма, яка транслюється на території Криму.

На сайті «Радіо Свобода» поєднуються можливості аудіо, відео, зображення та тексту. На нашу думку, аналіз сайту варто розпочати з візуальної складової, яка є надзвичайно важливою для онлайн-ЗМІ. Сайти «Радіо Свобода» в усіх країнах мають уніфіковане

кольорове оформлення (це поширена практика серед міжнародних медіа, наприклад, BBC).

Меню сайту просте і складне водночас, адже має упорядковувати великий обсяг інформації у зручній для читача манері. Аудиторія має безліч можливостей для навігації (матеріали сортуються і за розділами, і за жанрами, і за актуальністю), але, на нашу думку, це не завжди йде на користь зручності, іноді «заплутуючи», а не сприяючи розумінню.

Поділ матеріалів на сайті здійснено за кількома принципами. Наявний тематичний рубрикатор (наприклад, «Новини», «Донбас»), жанровий («Фото», «Відео») та службовий («Про нас»). Один і той же матеріал може одночасно знаходитись у кількох рубриках. Важливим є і такий вид рубрикації, як відкритий архів. Також присутня рейтингова рубрикація, де аудиторії пропонують найбільш «читані», цитовані матеріали (наприклад, «Найбільше читають», «ТОП-тема»).

У 2016 році сайт «Радіо Свобода» пережив переформатування. Воно торкнулося колористики сайту (тепер домінує білий колір із додаванням помаранчевих надписів) та його навігації. Раніше у «шапці» сайту були розташовані два ряди рубрик та тем. Тематичний рубрикатор пропонував такі назви: «ТБ», «Новини», «Україна», «Світ», «Донбас. Реалії», «Політика», «Економіка», «Суспільство», «Культура», «Медіа», «Програми». Був і окремий рядок, розміщений вище рубрик, що мав загальну назву «Лише на Свободі» (з «гарячими» темами). Наразі перелік рубрик став більш лаконічним. У «шапці» нам пропонують один рядок тем: «Новини», «Україна», «Війна», «Світ», «Точка зору», «Відео», «Фото», «Донбас», «Крим», «Схеми», «Програми», «Спецпроекти». Візуальну ідентичність та порядок забезпечує модульна сітка (шаблон, за яким побудований дизайн сайту). У ній можна виділити три колонки, що мають різний розмір та контентові можливості: наприклад, у «ТОП-темі» спостерігаємо тільки зображення та заголовки, а у «Варте уваги» публікують також інфографіку з відеороликами.

Сайтом можна користуватися за кількома сценаріями. «Радіо Свобода» читає досить широка аудиторія з різними запитом на інформацію. Наприклад, для тих, хто цікавиться політикою, зручно розташована постійна рубрика у «шапці» сайту (вона відкривається, якщо натиснути на напис «Україна»). Її можна знайти інтуїтивно, вона не міняє свого розташування. Для бажаючих

дізнатися щось на конкретну обговорювану тему (наприклад, Євробачення) є розділи «Варте уваги» або «ТОП-тема». Так досягається компроміс між жорсткістю та гнучкістю подачі інформації.

Важливою рисою сайту є його інтерактивність. Журналісти «Радіо Свобода», судячи з усього, усвідомлюють необхідність зворотного зв'язку між медіа та аудиторією. На сайті можна коментувати журналістські матеріали (після попередньої реєстрації або зі сторінки у «Facebook»), є «гарячі кнопки» які слугують для того, щоб поділитися інформацією у соціальних мережах. Також наявний код публікації, за допомогою якого можна передрукувати інформацію у блзді. Присутня форма «запропонувати новину» (вона знаходиться у блоці «Підтримка» і називається «Я-репортер»). Також практикують дзвінки в студію, які дозволяють оперативно реагувати на запит аудиторії. Після переформатування сайту з'явилися нові опції (наприклад, мобільні додатки та можливість перегляду на телевізорі Samsung Smart TV). Інтерактивні можливості дозволяють більш тісно спілкуватися з аудиторією, щоб краще розуміти її потреби. До того ж, поширення матеріалів у мережі серед інших видань та сайтів і у соціальних мережах сприяє популярності сайту, утворює широке павутиння гіпертексту.

На прикладі «Радіо Свобода» спостерігаємо мультимедійні явища, характерні для конвергентного ЗМІ. Журналісти виробляють якісні продукти, придатні для показу на різних платформах (за допомогою телебачення, радіо або мережі інтернет). Заслугує на увагу те, що більшість працівників цього ЗМІ дійсно універсальні та самостійні: знімають, монтують відео, пишуть текст. Серед них – журналіст програми «Схеми. Корупція в деталях», неодноразовий переможець Національної телевізійної премії «Телетріумф», Михайло Ткач. У його матеріалі «Коломойський повертається (спецрозслідування)» якісно поєднуються мультимедійні якості, котрі надає інтернет-платформа, та класична телевізійна програма [18].

Серед працівників «Радіо Свобода» є й ті, що спеціалізуються виключно на аудіо форматі. Наприклад, журналіст новинарної програми «Донбас.Реалії» (яку можна послухати у соціальній мережі «ВКонтакте» та у «Soundcloud») Дмитро Донський: він записує репортажі, опитування, новини.

Журналісти «Радіо Свобода» виробляють не лише «класичні» матеріали на кшталт

студійних програм, друкованих інтерв'ю або новин. Вони вдаються й до новітніх, мультимедійних, способів подачі інформації.

Прикладом якісного сторітеллінгу (від англ. story – «історія», to tell – «розповідати») є матеріал «Полонина'16», над яким працювали журналісти Сергій Полежака та Марія Савоскула, а версткою і дизайном займалися Войтек Гроєц та Владислав Закревський. Четверо спеціалістів на один матеріал – практика незвична для цього ЗМІ. Зазвичай, журналіст виконує роль «людини-оркестра», який і знімає відео, і монтує його (тобто повністю готує до розміщення на сайті). У випадку з «Полониною'16» привертають увагу як формат подачі інформації, так і описувана ситуація. Якісні слайди-фотографії та короткі відео виходять на перший план, за допомогою них історія стає соковитою та цікавою. Наприкінці мультимедійного репортажу аудиторії пропонують перейти на YouTube-сторінку «Радіо Свобода» і переглянути повноцінний відеорепортаж події. Він зроблений у стилі цього ЗМІ, без журналіста у кадрі та його коментарів [11].

Цикл мультимедійних історій підготували працівники «Радіо Свобода» до тридцятої річниці Чорнобильської катастрофи. Наприклад, багаторівневий «Чорнобиль – 30 років після катастрофи» [19] та «Природа Чорнобиля: прихильна до людини, але вразлива» [16]. Останній матеріал досить великий за обсягом (так званий «лонгвід»), але за допомогою мультимедійних вставок та зручної навігації сприймається легко. Як завжди, присутні «гарячі» кнопки, що дозволяють поділитися ним у соціальних мережах, яким «Радіо Свобода» приділяє значну увагу. Наприклад, на «Радіо Свобода» почали робити спеціальні відео для соцмереж (40–60 секунд, із субтитрами та музичним супроводом). Над ними працює мультимедійний підрозділ, який розробляє ще й інфографіку, графічні елементи для відео [1; 4; 14].

Цікавою є інфографіка (власного виробництва та запозичена), представлена у цьому ЗМІ. До запозиченої належить інфографіка Інформаційно-аналітичного центру Ради національної безпеки і оборони України про ситуацію в зоні бойових дій на Донбасі. На «Радіо Свобода» її публікують раз на три місяці, починаючи з 2014 року (на сайті наявний архів) [15]. До власне «Свободівської» відносимо відеоінфографіку, яка дозволяє вмістити великий обсяг інформації у цікавому

та придатному для сприйняття вигляді (наприклад, «Релігія і віра серед українців (інфографіка)») [13].

Класична статична інфографіка (у вигляді слайду без рухомих елементів), яка виступає не доповненням до статті, а окремим самостійним матеріалом, теж доволі розповсюджена на «Радіо Свобода». Прикладом таких матеріалів можуть слугувати «Депортація кримських татар у цифрах (інфографіка)» [5] та «Офшори у світі. Топ 10 податкових гаваней (інфографіка)» [9].

Узагальнити великий масив інформації допомагає продукт «журналістики даних» (напрямку, в основі якого – обробка даних з відкритих джерел і представлення їх у вигляді тексту або інфографіки). Він реалізується за допомогою проекту «#Точно», в рамках якого, починаючи з липня 2015 року, кожного робочого дня журналісти Гліб Канєвський і Олександр Леменов публікують цифру-

узагальнення [8].

Як бачимо, конвергенція торкнулася «Радіо Свобода» на багатьох рівнях: і організаційному (утворення конвергентних ньюзрумів), і професійному (поява «універсальних журналістів» як серед молодих, так і серед досвідчених працівників), і жанровому рівні (створення багатоаспектних мультимедійних продуктів). Традиційні жанри друкованої, радіо- та тележурналістики не зникають, а трансформуються завдяки використанню можливостей платформи, на якій розміщений журналістський продукт. Редакція «Радіо Свобода» постійно тренує своїх працівників, організує майстер-класи і підвищує їх професійний рівень, велику роль відіграє мобільність та гнучкість самих журналістів. Це дозволяє ЗМІ з багаторічною історією не тільки триматися на плаву, а й успішно працювати в умовах сучасних технологій і гідно відповідати на запити часу та аудиторії.

Література

1. Бабак [Електронний ресурс] // Відео із соціальної мережі «ВКонтакте». – Режим доступу : http://vk.com/video-18625777_171860722.
2. Богуславський О. «Визволення» веде до «Свободи»: внесок одного радіо в незалежність України або свобода як окрасць хліба / О. Богуславський // Телевізійна й радіожурналістика : зб. наук.-метод. пр. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2007. — Вип. 7. — С. 212—222.
3. Вартанова Е. Л. К чему ведет конвергенция СМИ? / Е. Л. Вартанова // Информационное общество. — 1999. — № 5. — С. 11—14.
4. День Соборності України [Електронний ресурс] // Відео із соціальної мережі «ВКонтакте». — Режим доступу : http://vk.com/video-18625777_171832281.
5. Депортація кримських татар у цифрах (інфографіка) [Електронний ресурс] // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/media/photogallery/27743517.html>.
6. Жилияєва С. Мар'яна Драч: «У сучасному світі не можна робити ставку лише на радіоплатформу» [Електронний ресурс] / Світлана Жилияєва // Телекритика. — Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/rinok/2014-07-15/95769>.
7. Колчина А. «Радио Свобода»: от истории к сценической интерпретации / А. Колчина // Медиаскоп : журн. факульт журналистики МГУ им. М. В. Ломоносова. — № 2. — Режим доступа : <http://www.mediascope.ru/node/1724>.
8. Мультимедіа / #ТОЧНО [Електронний ресурс] // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/archive/tochno/20150701/2960/17505.html>.
9. Офшори у світі. Топ 10 податкових гаваней (інфографіка) [Електронний ресурс] // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/media/photogallery/27660474.html>.
10. Педоренко М. «Найбільша мета Радіо Свобода — аби ми стали непотрібні»: головред про нове життя старого медіа [Електронний ресурс] / Марія Педоренко // Platforma. — Режим доступу : <http://lab.platfor.ma/kuznetsova-inna/>.
11. Полонина'16 [Електронний ресурс] // YouTube. — Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=_N6cY0tegrg/.
12. Пуля В. Журналіст-дирижер и пять уровней восприятия медиа [Электронный ресурс] / В. Пуля // Медиаконвергенция, которая изменила мир: сб. ст. к открытой сессии по медиаконвергенции / под ред. М. С. Корнева. — М., 2014. — 137 с.
13. Релігія і віра серед українців (інфографіка) [Електронний ресурс] // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/media/video/27719521.html>.
14. Різні підходи до того, як можна ставитися до їжі [Електронний ресурс] // Режим доступу :

http://vk.com/video-18625777_171891323.

15. Ситуація в зоні бойових дій на Донбасі у мапах (хронологія) [Електронний ресурс] // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/media/photogallery/25456177.html>.

16. Солонина Є. Природа Чорнобиля: прихильна до людини, але вразлива [Електронний ресурс] / Євген Солонина // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/fullinfographics/infographics/27677246.html>.

17. Телень Л. Радио в Интернете: новая жизнь старого СМИ (на примере сайта «Радио Свобода») // Журналистика и конвергенция: почему и как традиционные СМИ превращаются в мультимедийные / под ред. А. Г. Качкаевой. — М., 2010. — С. 106—128.

18. Ткач М. Коломойський повертається (спецрозслідування) [Електронний ресурс] / Михайло Ткач // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27587394.html>.

19. Чорнобиль — 30 років після катастрофи [Електронний ресурс] // «Радіо Свобода». — Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/fullinfographics/infographics/27697494.html>.

20. Gur T. User Experience and the Design of News at BBC World Service [Електронний ресурс] / Tammy Gur // Johnny Holland. — Режим доступу : <http://johnnyholland.org/2011/07/the-user-experience-of-the-bbc-news/>.